

Г. Д. Золотова

Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито основні соціально-педагогічні проблеми адиктивної поведінки дітей у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідним є вивчення соціальних причин, типових ознак та психо-фізичних наслідків технологічних залежностей.

Ключові слова: адиктивна поведінка, інформаційно-комунікаційні технології, технологічні залежності.

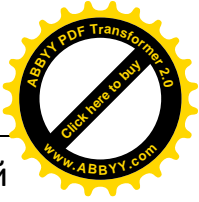
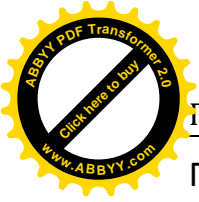
Постановка проблеми. Сучасний світ живе сьогодні в темпі швидкого поширення інформаційних технологій. Модернізація та інформатизація суспільства настільки стрімко увійшли у повсякденне життя, що це приводить до змін у галузі моральних цінностей молодого покоління. Останні десятиліття характеризуються появою і такого феномену, як залежність від інформаційних технологій. На сьогоднішній момент цей вид залежності відносять до одного з видів адиктивної поведінки. Актуальність проблеми зумовлена катастрофічним зростанням цього явища серед дітей.

Аналіз актуальних досліджень. Наукові питання залежності від інформаційних технологій, або технологічних залежностей, спочатку порушуються у зарубіжній літературі. Так, К. Янг та І. Голдберг звертають увагу на патологічне використання Інтернету вперше наприкінці 80-х років. Сучасні українські та російські дослідники вивчають соціально-психологічні особливості осіб з технологічними залежностями (Д. Семьонов, Б. Ткач), чинники виникнення цього виду адиктивної поведінки (Т. Больбот, В. Лоскутова), засоби профілактичної роботи у цій сфері (А. Запорожець, О. Мурашкевич). Приділяється достатня увага цьому виду залежностей дослідниками загальної проблеми адиктивної поведінки (Н. Дмитрієва, Є. Змановська, Ц. Короленко, О. Москаленко, В. Рибніков та інші).

Їх дослідження доводять, що інформатизація і модернізація призвели до інформаційної небезпеки людини і суспільства. У зв'язку з цим необхідним стає вивчення особливостей впливу інформаційних технологій на розвиток дитини.

Мета статті – розкрити соціально-педагогічні проблеми адиктивної поведінки дітей у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Інформатизація пронизує сьогодні всі сфери людського буття, що є об'єктивним процесом, зупинити який ми не можемо, адже саме ці явища є основними характеристиками епохи.

Головним досягненням нашої цивілізації є динамічний науково-технічний прогрес, який і потребує інформатизації і технологізації. Але глобальна інформатизація всіх сфер людського життя несе нам не тільки позитивні моменти. Глобальне «інформаційне павутиння» має неконтрольований, стихійний характер впливу. Дослідники відзначають небезпеку нівелювання моральних цінностей в умовах збільшення інформаційних потоків без правового контролю і регулювання. І найбільш уразливими тут є діти. Адже дорослі здатні критично осмислювати інформацію, аналізувати її, тоді як діти не мають необхідних знань і життєвого досвіду для цього. Морально-психологічна незрілість як одна з природних психологічних особливостей дитини заважає відокремити корисну і необхідну інформацію від «інформаційного сміття».

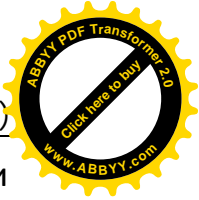
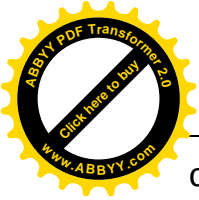
До того ж дослідники виділяють низку суперечностей, які перешкоджають позитивному впливу нового інформаційного простору на особистість. Згадані суперечності пов'язують із тим, що, по-перше, виникає невідповідність між моральними установками, які отримує дитина в школі, і хаотичною інформацією із всесвітньої мережі. Це приводить до недовіри і цинічного ставлення до викладачів і всієї системи шкільного виховання.

По-друге, на сьогодні відсутні захисні механізми, які захищають дитину від шкідливого впливу негативної інформації, нав'язування і навіювання антигуманних установок, пов'язаних із насильством, та від зазіхання на особистість дитини з боку інших людей.

На особливу увагу заслуговує питання інформатизації освіти. За даними досліджень цей процес відбувається за такими напрямками:

- оснащення освітніх закладів сучасними засобами інформаційних технологій та активне використання їх у навчально-виховному процесі;
- розвиток і розповсюдження дистанційного навчання;
- необхідність перегляду змісту і засобів виховного процесу, який би допоміг дитині знайти себе у новому інформаційному суспільстві [4].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій впливає на формування моральних норм, сприйняття, психіку, повсякденну поведінку дитини. Усе це може призводити до формування адиктивної поведінки техногенного характеру. Розробка інформаційних технологій, упровадження їх у навчально-виховний процес, тотальна комп'ютеризація спричиняють до збільшення залежності людини від технологічних процесів і необхідності постійно отримувати і засвоювати нову інформацію. Одне з останніх вичерпних визначень поняття адиктивна поведінка надала О. Безпалько: «адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни

свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій» [2, 103].

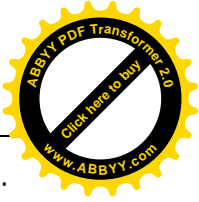
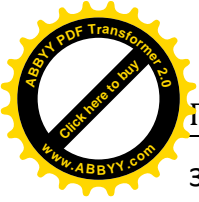
Адиктивна поведінка сьогодні характеризується постійним розширенням спектра предметів адикцій. Це і психоактивні речовини (тютюн, алкоголь, наркотики, токсикоманійні речовини), і привернення до різних видів активності: до азартних ігор, комп'ютерних ігор, сексуальної активності, переїдання або голодування, надмірної роботи, спорту, навіть прослуховування активної надгучної музики.

До технологічних адикцій відносяться комп'ютерна залежність, гемблінг (комп'ютерні, відеоігри, онлайн-ігри), Інтернет-залежність (залежність від спілкування в мережі, компульсивні подорожі по чатах, залежність від кібер-сексу). Певні ознаки адиктивної поведінки властиві майже кожній людині, але безпосередньо адиктивна поведінка є стійкою формою дезадаптації, яка характеризується саме мотивацією до відходу від реальності і завдає серйозної шкоди людині. До ознак технологічних залежностей відносять: збільшення тривалості та частоти сеансів адикції; відчуття ейфорії або гарного самопочуття перед комп'ютером, неможливість зупинитися; проблеми в навчанні; нехтування сімейними обов'язками, дружбою, спілкуванням; приховування існуючої проблеми.

Наслідки такої поведінки неминучі. До соціальних наслідків можна віднести переривання соціальних зв'язків, соціальну ізоляцію, матеріальні збитки; до психологічних – комунікативні проблеми, порушення розвитку особистості; до фізичних – синдром карпального каналу (ураження нервових стовбурів рук, яке пов'язане з тривалим перенапруженням м'язів), порушення зору, головні болі, болі у спині, нерегулярний прийом їжі, порушення сну, нехтування особистою гігієною тощо.

К. Янг називає залежними тих, хто проводив в Інтернеті понад 36 годин на тиждень, не маючи навчальних або робочих цілей [4].

Згідно з положеннями про розвиток особистості, дитина розвивається, засвоює загальнолюдський досвід, соціальні норми і цінності, знання і вміння у процесі діяльності та спілкування з іншими людьми. Особистість з адиктивною поведінкою стає відокремленою від цих процесів, перестає накопичувати життєвий досвід, тим самим порушує найважливіші умови особистісного розвитку. Унаслідок цього виникають взаємні труднощі у процесі спільної діяльності. Базові завдання розвитку особистості, які полягають у формуванні самосвідомості, самопізнання, самоприйняття і самореалізації, вирішуються не у процесі контактів з іншими людьми, як це повинно бути, а у контакті з предметом адикції. Це

завдає значної шкоди як самій дитині, так її найближчому оточенню. Адиктивна поведінка розглядається у цілому як деструктивна, як така, що характеризується непереборним потягом до предмета адикції, навіть до неможливості існувати без нього [5].

У такому разі адикції замінюють кохання, дружбу, спілкування, усі інші продуктивні види активності. Адиктивна реалізація забирає весь вільний час, емоції, почуття, енергію особистості, унаслідок чого вона стає неспроможною підтримувати нормальний рівень життєдіяльності, психологічно і соціально розвиватися [6].

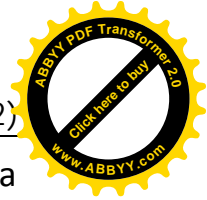
Різноманітним є ступінь проявлення адиктивної поведінки: від поведінки, яка знаходиться на межі з нормальною, до тяжких патологічних станів. Потрібно зазначити, що в першому випадку адикт майже ніколи не визнає себе залежним, що зумовлює закріплення залежності і перехід її у більш тяжку форму.

Адиктивна поведінка порушує вольові функції особистості, спричиняє формування поведінки з найменшим опором негативному впливу навколишнього середовища. Це зменшує здатність до самостійного мислення дитини, критичного осмислення соціальних явищ і процесів.

Більшість адиктів – це люди, які зазнають труднощів з адаптацією в навколишньому середовищі. Вони намагаються відійти від реальності, жити у віртуальному світі, адже реальний світ їх не цікавить або навіть лякає. Вихід у віртуальність дозволяє людині самій установлювати правила гри і у будь-який момент вийти з неї, припинити спілкування з партнером по гри або спілкуванню. Деякі автори нездатність адаптуватися відносять до макрофакторів, тому що на це впливають загальні дезінтеграційні процеси і суперечності суспільних відносин.

Серед мікросоціальних факторів адиктивної поведінки, безумовно домінують сімейні взаємовідносини, що визначають систему цінностей особистості, яка формується, її емоційний стан і здатність до взаємодії з навколишнім світом. Якщо родина сприяє розвитку дитини, підтримує здатність до продуктивного спілкування, взаєморозуміння, емпатії, то процес адаптації протікає з найменшими перешкодами. Заважають ефективності цього процесу фіксація на залякуванні, пригніченні, комплексі провини у дитини.

В адиктів спостерігаються також розлади емоційної сфери, тому що вони завжди знаходяться у протиріччі з самими собою. Ця суперечність пояснюється тим, що на свідомому рівні особистість розуміє шкідливість і небезпеку своєї пристрасті. Але ж психологічна залежність не дозволяє припинити сеанси адикцій, унаслідок чого людина відчуває власну неспроможність й ущербність.

Висновки. Таким чином, процеси інформатизації суспільства поширюються і на освітньо-виховний процес. Але це може відігравати і негативну роль у розвитку особистості, тому що може призводити до виникнення залежності від комп'ютера, комп'ютерних ігор, Інтернет-залежності. Така поведінка порушує нормальний розвиток особистості, несе психологічну і фізичну небезпеку зростанню і формуванню дитини.

Перспективи подальшої розробки проблеми полягають у розширенні знань про причини виникнення технологічних адикцій і методи їх попередження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. А. Проблемы педагогики в современных информационно-образовательных средах [Электронный ресурс] / А. А. Андреев. – Режим доступа : <http://www.ito.su/2002/1/1/1-251.html>.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О. В. Безпалько. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
3. Ботьот Т. Ю. Фактори ризику розвитку комп'ютерної залежності в осіб молодого віку / Т. Ю. Ботьот // Український вісник психоневрології. – 2004. – Т. 12, №4 (41). – С. 75-80.
4. Запорожец А. В. К вопросу о профилактике аддиктивного поведения школьников в сфере компьютерных технологий / А. В. Запорожец // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – № 6 (18). – С. 283–286.
5. Змановская Е. В. Девиантное поведение личности и группы : учеб. пособие / Е. В. Змановская, В. Ю. Рыбников. – СПб : Питер, 2010. – 352 с.
6. Короленко Ц. П. Семь путей к катастрофе (деструктивное поведение в современном мире) / Ц. П. Короленко, Т. А. Донских. – Новосибирск : Наука, 1990. – 224 с.

РЕЗЮМЕ

А. Д. Золотова. Социально-педагогические проблемы аддиктивного поведения детей в сфере информационно-коммуникационных технологий.

В статье раскрыты основные социально-педагогические проблемы аддиктивного поведения детей в сфере информационно-коммуникационных технологий. Необходимым является изучение социальных причин, типичных признаков и психофизических последствий технологических зависимостей.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, информационно-коммуникационные технологии, технологические зависимости.

SUMMARY

A. Zolotova. Social and pedagogical problems of children's addictive behavior in the sphere of information and communication technologies.

The article clears up the main social and pedagogical problems of children's addictive behavior in the sphere of information and communication technologies. It is necessary to study social causes, typical features and psycho-physical results of technology addictions.

Key words: addictive behavior, information and communication technologies, technology addictions.